

Bezokolicznik w języku ukraińskim i jego polskie odpowiedniki.

Ujęcie morfo-syntaktyczne

mgr Joanna Patyk
Uniwersytet Jagielloński
Wydział Filologiczny
joanna.patyk@uj.edu.pl

Autoreferat rozprawy doktorskiej

Promotor rozprawy: **dr hab. Dorota Szumska, prof. UJ**

Promotor pomocniczy: **dr Anna Budziak**

Kraków 2021

1. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań niniejszej rozprawy jest morfo-syntaktyczna ekwiwalencja przekładu na przykładzie ukraińskiego bezokolicznika w tłumaczeniu na język polski. Motywacją do wyboru takiego przedmiotu analizy jest fakt, iż w języku ukraińskim dystrybucja bezokolicznika jest znacznie szersza niż w języku polskim, który dopuszcza substytucję formy bezokolicznikowej rzeczownikiem odczasownikowym. W związku z tym celem badań jest ujęty w aspekcie morfo-syntaktycznym opis możliwości ekwiwalencji przekładowej. Wyniki badań mogą znaleźć praktyczne zastosowanie w zakresie glottodydaktyki przy przygotowaniu podręcznika języka polskiego wraz z ćwiczeniami dla użytkowników języka ukraińskiego. Ponadto zgromadzony materiał empiryczny, a także wyniki przeprowadzonej analizy, mogą posłużyć jako baza faktograficzna do kontynuowania dalszych badań w paradygmacie lingwistyki kognitywnej, a ściślej w podnoszonym w nim problemie, dotyczącym motywacji użycia poszczególnych części mowy.

2. Podstawa teoretyczna rozprawy

Wśród założeń teoretycznych realizowanego w ramach przygotowania rozprawy doktorskiej projektu badawczego naczelną rolę zajmuje koncepcja izomorficzności w rozumieniu Johna Lyonsa (1968)¹.

W rozprawie przyjęto podział przekładu izomorficznego na *całkowity przekład izomorficzny, częściowo nieizomorficzny i całkowicie nieizomorficzny*. Pod terminem *całkowity przekład izomorficzny* w kontekście rozważanej tematyki rozumie się sytuację, w której zachowano strukturę i semantykę ukraińskiego bezokolicznika w przekładzie na język polski. Wszystkim podparadygmatom czasownika w materiale badawczym docelowym, tj. czasownikowi w formie osobowej i bezosobowej oraz imiesłowom przysłówkowym i przymiotnikowym przypisano definicję *ekwiwalentów w przekładzie częściowo nieizomorficznym*. Do *przekładu nieizomorficznego* zalicza się wszystkie inne niż wyżej wymienione środki ekwiwalencji, tj. rzeczownik, przymiotnik, przysłówki, zaimek, przyimek, a także ekwiwalenty opisowe oraz przykłady tłumaczenia nieizomorficznego z kompensacją, polegającego na użyciu zamiast frazy bezokolicznikowej konstrukcji z przyimkiem *po* i *na*, kompensującymi na płaszczyźnie semantycznej funkcję supinum ukraińskiego bezokolicznika.

¹ Obszerne omówienie tej koncepcji w kontekście badań przekładoznawczych przynosi monografia Krzysztofa Ozgi (Ozga, 2011).

Dodatkowo w rozprawie do opisu materiału badawczego wprowadzono pojęcie izo-/nieizosyntaktyczności, odnoszące się do aspektu ekwiwalencji morfo-syntaktycznej przekładu. Pod pojęciem *izosyntaktyczność* rozumie się sytuację, w której odpowiednik ukraińskiego bezokolicznika zachowuje w przekładzie tę samą funkcję syntaktyczną². Konsekwentnie *nieizosyntaktyczność* oznacza brak zachowania tej funkcji w tekście przekładu.

3. Metoda badań materiału faktograficznego

W rozprawie zastosowano następujące metody badawcze: 1) metodę dystrybucyjną; 2) metodę opisu statystycznego 3) metodę badań ankietowych przy pomocy kwestionariusza.

W celu zachowania pełnej jednoznaczności formułowanych stwierdzeń i wniosków materiał badawczy odnoszący się do zdań wyekscerpowanych z tekstów źródłowych podzielono na dwie kategorie, wskazujące na ich źródło: MBO³ (materiał badawczy oryginału) i MBP (materiał badawczy przekładu). Do MBO przydzielono utwory: *Дім на горі* (В. Шевчук), *Московиада. Роман жахів* (Ю. Андрухович), *Непрости* (Т. Прохасько), *50 відсотків расії* (О. Бойченко). Do MBP przyporządkowano następujące teksty: *Dom na wzgórzu* (W. Szewczuk), *Moscoviada. Powieść grozy* (J. Andruchowycz), *Niezwykli* (Т. Prochaśko), *50% racji* (О. Bojczenko). Ze względu na przyjęcie metody statystycznej materiał faktograficzny stanowiący podstawę rozważań został ustrukturuowany w postaci korpusu, w którym w części dotyczącej MBO wyekscerpowano łącznie 3733 bezokoliczniki. Dodatkową kategorią omówioną w części czwartej rozprawy są tłumaczone przez rodzimych użytkowników języka polskiego zdania z kwestionariusza (MBK).

4. Struktura pracy i etapy badania

Struktura niniejszej rozprawy obejmuje: wprowadzenie, trzy części zasadnicze – I teoretyczna, II i III – empiryczne oraz dodatkową część IV, wnioski końcowe, bibliografię, wykaz stosowanych skrótów i oznaczeń; spis tabel, diagramów i wykresów oraz streszczenie w języku angielskim. Uzupełnieniem rozprawy jest liczący 303 strony aneks, w którym przedstawiono uporządkowany materiał faktograficzny (MBO, MBP, MBK).

² Do przekładu charakteryzującego się izosyntaktycznością zaliczono także zdania, w których zmienia się rodzaj orzeczenia, ale zostaje zachowana funkcja predykatywna (por. np. bezokolicznik w funkcji orzeczenia złożonego czasownikowego w MBO vs. ekwiwalent bezokolicznika w funkcji orzeczenia prostego w MBP).

³ Wykaz stosowanych skrótów i oznaczeń w autoreferacie, zob. s. 16-17.

Część I. Podłoże teoretyczne rozprawy

Pierwsza część rozprawy jest podzielona na dwa rozdziały teoretyczne. Pierwszy z nich (s. 22-48) został poświęcony ogólnej charakterystyce ukraińskiego bezokolicznika z uwzględnieniem rysu historycznego tej formy. Ponadto opisano jego funkcje składniowe w ujęciu porównawczym z bezokolicznikiem w języku polskim. Drugi rozdział (s. 49-72) traktuje o rzeczownikach odczasownikowych w języku polskim jako jednym z możliwych ekwiwalentów tłumaczeniowych ukraińskiego bezokolicznika⁴.

Część II. Ekwiwalenty przekładowe ukraińskiego bezokolicznika. Tłumaczenie izomorficzne i częściowo nieizomorficzne

Podział rozprawy na dwie zasadnicze części empiryczne został podyktowany chęcią przedstawienia materiału faktograficznego tak, aby podobieństwa oraz różnice w przekładzie na płaszczyźnie morfologii i składni zilustrować w sposób dokładny i przejrzysty. Ponadto struktura rozdziałów analitycznych w części drugiej i trzeciej uwzględnia klasyfikację materiału nie tylko ze względu na kryterium izomorficzności i nieizomorficzności, ale także czasownikowości, czyli „nasylenia werbalnością danej frazy”⁵.

Kolejność analizy, a co za tym idzie struktura poszczególnych rozdziałów, odbywa się zgodnie z powyższymi kryteriami. W klasyfikacji członu konotującego bezokolicznik wyodrębniono:

I) czasownik w formie osobowej:

- 1) czasownik wyrażający znaczenia modalne (możliwości/ powinności/ przyzwyczajenia);
- 2) czasownik modalny określający sferę psychiczną człowieka;
- 3) czasownik fazowy;
- 4) czasownik kauzatywny;
- 5) czasownik ruchu;
- 6) czasownik *być*;
- 7) czasownik analityczny;
- 8) związek frazeologiczny;

⁴ W tej części rozprawy przyjęto podział derywatów odczasownikowych zaproponowany przez Jadwigę Puzyninę, tj. typ kategoryalny – *substantiva verbalia* i typ niekategoryalny – *substantiva deverbalia* (Puzynina, 1969: 28).

⁵ Wyjaśnia to kwestię podziału materiału faktograficznego MBO na frazy bezokolicznikowe z 1) czasownikiem w funkcji członu konstytutywnego oraz 2) rzeczownikiem w funkcji członu konstytutywnego.

- 9) czasownik mówienia;
- 10) czasownik wyrażający znaczenie działania, pomocy, stanu;

II) słowa kategorii stanu:

- 11) predykatywy typu *можно, треба, слід, необхідно*;
- 12) predykatywy oceniające;
- 13) predykatywy typu *пора, час*;

III) czasownik w formie bezosobowej:

- 14) czasowniki typu *хотілось (хочеться), подобалось (подобается)*;

IV) rzeczownik⁶:

- 15) rzeczownik wyrażający znaczenie chęci, pragnienia, dążenia, zamiaru;
- 16) rzeczownik wyrażający znaczenie możliwości, predyspozycji, zdolności, możności;
- 17) rzeczownik wyrażający znaczenie konieczności, obowiązku, potrzeby;
- 18) rzeczownik wyrażający znaczenie intencji, przeznaczenia, nakłaniania;
- 19) rzeczownik wyrażający znaczenie systemu poglądów, przyzwyczajenia;
- 20) rzeczownik wyrażający znaczenie sposobu;
- 21) rzeczownik wyrażający znaczenie czasu;
- 22) rzeczownik wyrażający znaczenie stanu emocjonalnego.

W rozdziale pierwszym części drugiej rozprawy (s. 74-123) przedstawiono możliwe ekwiwalenty ukraińskiej frazy bezokolicznikowej z czasownikiem i rzeczownikiem w roli członu konstytutywnego. Frazy bezokolicznikowe wyekscerpowane z materiału badawczego MBO sprowadzono do czterech schematów: 1) czasownik + bezokolicznik: **V + Inf**; 2) analityzm werbo-nominalny + bezokolicznik: **Aw-n + Inf**; 3) predykatyw modalny + bezokolicznik: **Predmod + Inf**; 4) rzeczownik + bezokolicznik: **N + Inf**.

W rozdziale drugim (s. 124-139) omówiono ekwiwalenty bezokolicznika w zdaniach podrzędnie złożonych oraz bezokolicznika będącego niezależnym komponentem w zdaniu. W obydwu rozdziałach zwrócono uwagę na zjawisko izosyntaktyczności oraz nieizosyntaktyczności.

W wyniku przeprowadzonej analizy⁷, stwierdzono, że wśród ekwiwalentów ukraińskiego bezokolicznika w tłumaczeniu izomorficznym i częściowo nieizomorficznym dominuje bezokolicznik (92,02%). Do pozostałych odpowiedników należą:

- 1) czasownik w formie osobowej (6,7%);

⁶ Пор. Гандзюк, 2005 за Брицын, 1990: 152.

⁷ Należy zaznaczyć, że wykresy ilustrujące dane statystyczne znajdują się dla przejrzystości i możliwości porównania uzyskanych wyników w osobnej części autoreferatu (s. 10-15).

- 2) imiesłów przysłówkowy (0,7%);
- 3) imiesłów przymiotnikowy (0,3%);
- 4) forma bezosobowa czasownika (0,2%)
- 5) forma -no, -to czasownika (0,1%).

Część III. Ekwiwalenty przekładowe ukraińskiego bezokolicznika. Tłumaczenie całkowicie nieizomorficzne

Część trzecia rozprawy została poświęcona ekwiwalentom przekładowym ukraińskiego bezokolicznika w tłumaczeniu całkowicie nieizomorficznym. Z racji tego, że „Regularność tworzenia rzeczowników odsłownych na -anie, -enie, -cie spowodowana jest ich szerokim zakresem użycia w języku polskim” (Nosowicz: 1991: 43) w rozdziale pierwszym (s. 141-172) omówiono rzeczownik będący najczęściej występującym ekwiwalentem ukraińskiego bezokolicznika w tłumaczeniu nieizomorficznym. Poruszona została także kwestia izosyntaktyczności i nieizosyntaktyczności w tego typu przekładzie. Rozdział drugi (s. 173-177) stanowi omówienie ekwiwalentów ukraińskich konstrukcji z bezokolicznikiem w zdaniach podrzędnie złożonych oraz z niezależnym bezokolicznikiem. Z kolei rozdział trzeci (s. 178-185) traktuje o pozostałych sposobach nieizomorficznego przekładu ukraińskiego bezokolicznika na formy przymiotnika, przysłówka, przyimka i zaimka. Ponadto zwrócono w nim uwagę na zjawisko przekładu nieizomorficznego z kompensacją oraz na ekwiwalenty opisowe.

Ten etap badań zakończył się wnioskiem, iż do najczęstszych ekwiwalentów bezokolicznika w tłumaczeniu całkowicie nieizomorficznym należy rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia (49,2%). Wśród pozostałych typów wyodrębniono:

- 1) rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia (13,5%);
- 2) rzeczownik odczasownikowy (znaczenie wtórne) (5,3%);
- 3) rzeczownik powstały na bazie derywacji semantycznej (4,0%);
- 4) przekład nieizomorficzny z kompensacją zera na poziomie treści (4,0%);
- 5) ekwiwalent opisowy (11,9%);
- 6) przysówek (0,8%);
- 7) przymiotnik (0,3%);
- 8) zaimek (0,3%);
- 9) przyimek (0,3%).

Należy wspomnieć także o odnotowaniu braku ekwiwalentu (10,6%).

Część IV. Wyniki badań ankietowych

Część czwarta rozprawy (s. 187-192), stanowiąca dodatek do poprzednich części, została wydzielona jako dokumentacja badań ankietowych przeprowadzonych komplementarnie do zasadniczego nurtu rozważań. Celem badania było sprawdzenie częstotliwości występowania poszczególnych odpowiedników bezokolicznika w tłumaczeniu na język polski, a co za tym idzie, obserwacja występujących tendencji w wyborze określonego ekwiwalentu. W badaniu wzięło udział 15 rodzimych użytkowników języka polskiego będących absolwentami studiów licencjackich i magisterskich w zakresie filologii ukraińskiej i filologii ukraińskiej z językiem rosyjskim. Ich zadaniem było przetłumaczenie 30 zdań występujących w MBO z języka ukraińskiego na język polski. Należy zaznaczyć, że uwagę skoncentrowano wyłącznie na tych zdaniach z MBO, w których w MBP ekwiwalentem ukraińskiego bezokolicznika jest rzeczownik odczasownikowy.

Badanie wykazało, że najczęściej stosowanymi ekwiwalentami ukraińskiego bezokolicznika w tłumaczeniach ankietowanych są różnego rodzaju rzeczowniki odczasownikowe: 58,5% (w tym: Sv – 44% Svwt – 10,7%, Sdev – 3,8%). Świadczy to o sporym zasięgu użycia tego środka w języku polskim. Bezokolicznik występuje w jednej trzeciej wszystkich zdań (34,4%), co, uogólniając, wskazuje na to, że w języku polskim ma węższy zakres użycia niż w konstrukcjach ukraińskich, w których stanowi systemowo usankcjonowany komponent. Jeśli chodzi o inne sposoby ekwiwalencji, to w kilkunastu tłumaczeniach zdań (3,6%) zastosowano formę finitywną czasownika oraz formę -no, -to. W dwóch zdaniach za ekwiwalent bezokolicznika uznano połączenie rzeczownika i przymiotnika N + (Adj) – 0,4%, natomiast brak odpowiednika odnotowano w 14 z 450 wypowiedzi (3,1%).

5. Wnioski końcowe

Najczęściej występującym ekwiwalentem ukraińskiego bezokolicznika w przekładzie na język polski jest bezokolicznik (82,64%). Jednak zakres zastosowania odpowiednika bezokolicznika w konstrukcjach z MBP jest znacznie szerszy niż w MBO. Liczba formuł przyporządkowanych dla ekwiwalentów ukraińskich konstrukcji z frazą bezokolicznikową konstytuowaną przez różnego rodzaju człony (zob. s. 4-5 autoreferatu) przekracza możliwości cytowania w autoreferacie⁸, w związku z czym poniżej przedstawiono wybrane schematy

⁸ W rozprawie doktorskiej schematy te znajdują się na trzech stronach (s. 196-198).

ekwiwalencji ukraińskiego bezokolicznika konotowanego przez czasownik w formie osobowej w tłumaczeniu izomorficznym i częściowo nieizomorficznym (I) oraz w tłumaczeniu całkowicie nieizomorficznym (II):

- I) **V + Inf** → 1) **V + Inf**; 2) **Aw-n + Inf**; 3) **Predmod + Inf**; 4) **Vbez. + Inf**; 5) **Va + Inf**; 6) **V + Conby/ze/czy + Inf**; 7) **V + Conby/ze + Vf**; 8) **Vf**; 9) **Inf w ZPZ**.
- II) **V + Inf** → 1) **V + SvGen/SvwtGen/ SdevGen**; 2) **V + SvAcc/NsemAcc**; 3) **V + Pdo + SvGen/ SvwtGen/ SdevGen**; 4) **V + Pna + SvAcc./SdevAcc**; 5) **V + Pw + SvAcc./ SdevAcc**; 6) **V + Pz + SvAbl**; 7) **V + Pod + SvGen**; 8) **N + Sv**.

Schematy ekwiwalencji ukraińskiej frazy bezokolicznikowej wyodrębnione w MBP, mogą posłużyć jako baza do dalszej pracy w zakresie glottodydaktyki. Przedstawione w rozprawie formuły wyznaczają zaobserwowane tendencje w zakresie wariantywności, ułatwiając przygotowanie ćwiczeń dla użytkowników języka ukraińskiego, uczących się języka polskiego.

Procentowy udział wszystkich możliwych ekwiwalentów tłumaczeniowych ukraińskiego bezokolicznika (z uwzględnieniem całkowitego braku odpowiednika) przedstawia się następująco:

- 1) bezokolicznik (82,64%);
- 2) forma finitywna czasownika (6,05%);
- 3) rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia (4,98%);
- 4) rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia (1,37%);
- 5) ekwiwalent opisowy (1,21%);
- 6) imiesłów przysłówkowy (0,59%);
- 7) rzeczownik odczasownikowy – znaczenie wtórne (0,54%);
- 8) rzeczownik powstały na bazie derywacji semantycznej (0,40%);
- 9) kompensacja zera na poziomie treści (0,40%);
- 10) imiesłów przymiotnikowy (0,29%);
- 11) forma bezosobowa czasownika (0,21%);
- 12) przysłówki (0,08%);
- 13) forma -no, -to czasownika (0,08%);
- 14) przymiotnik (0,03%);
- 15) zaimek (0,03%);
- 16) przyimek (0,03%);
- 17) brak ekwiwalentu (1,07%).

Ponadto na podstawie przeprowadzonej analizy przekładu ukraińskiego bezokolicznika na język polski stwierdzono zjawisko **gradacji ekwiwalencji morfo-syntaktycznej**, polegającej na różnym stopniu nasycenia odpowiednika ukraińskiego bezokolicznika izomorficznością i izosyntaktycznością. Analiza pozwoliła na wyodrębnienie czterech rodzajów takiej gradacji:

- 1) przekład całkowicie izomorficzny z izosyntaktycznością – V stopień gradacji morfo-syntaktycznej;
- 2) przekład nieizomorficzny z izosyntaktycznością, czyli z kompensacją syntaktyczną, dzielący się na dwie podgrupy:
 - a) przekład częściowo nieizomorficzny z kompensacją syntaktyczną – IV stopień gradacji morfo-syntaktycznej (ekwiwalent bezokolicznika pozostaje w podparadygmacie czasownika, pełniąc funkcję predykatywną)
 - b) przekład całkowicie nieizomorficzny z kompensacją syntaktyczną – III stopień gradacji morfo-syntaktycznej (ekwiwalent bezokolicznika należy do innej części mowy niż czasownik, jednakże pełni tę samą funkcję syntaktyczną);
- 3) przekład częściowo nieizomorficzny z brakiem izosyntaktyczności – II stopień gradacji morfo-syntaktycznej (ekwiwalent bezokolicznika pozostaje w podparadygmacie czasownika, ale pełni inną funkcję);
- 4) przekład całkowicie nieizomorficzny – I stopień gradacji morfo-syntaktycznej (ekwiwalent bezokolicznika zmienia kategorię części mowy, pełniąc całkowicie inną funkcję niż ukraiński bezokolicznik).

Należy zaznaczyć, że tłumaczenie nieizomorficzne nawet w sytuacji wyzerowania bezokolicznika nie musi powodować zubożenia treściowego przekładu. Nie należy zatem stawiać znaku równości pomiędzy tłumaczeniem nieizomorficznym a nieizosemantycznością przekładu. W materiale badawczym MBP występuje grupa przykładów, które są zarówno nieizomorficzne i nieizosemiczne, jednakże odnotowano także takie konstrukcje, których treściowość zostaje zachowana, ale pod warunkiem, że zachodzi w nich zjawisko kompensacji.

6. Perspektywa dalszych badań

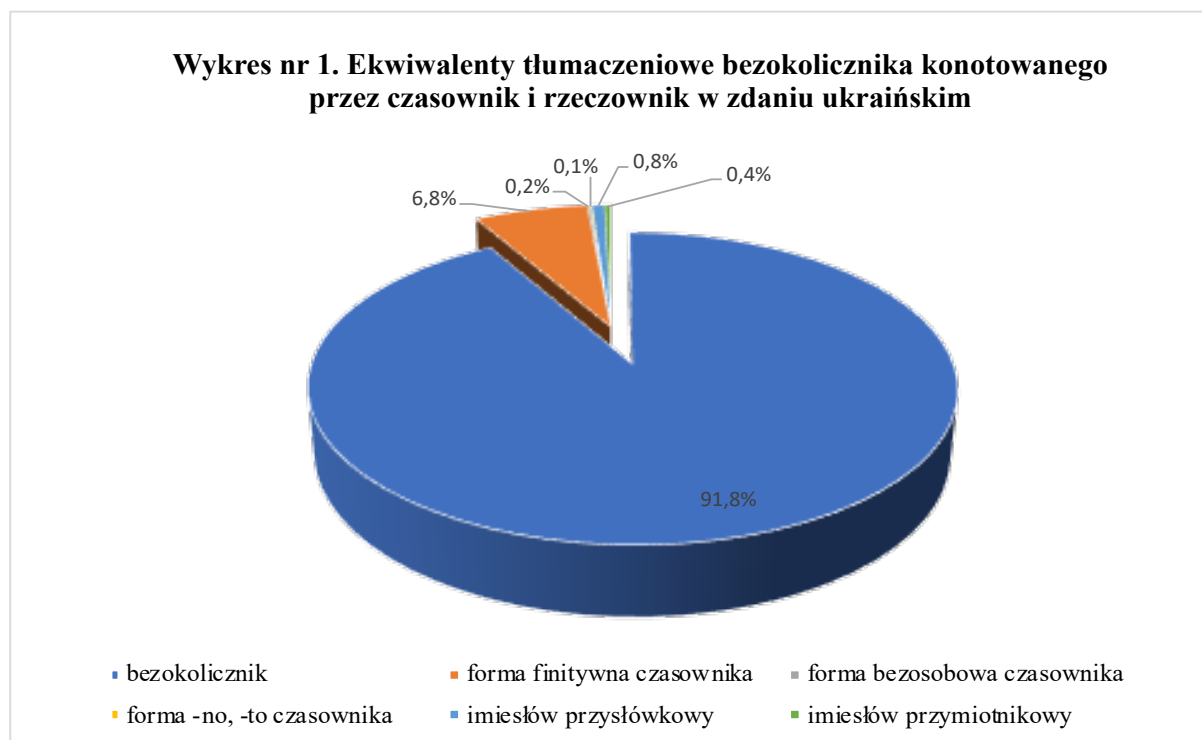
Skoncentrowanie rozważań przekładoznawczych na ekwiwalencji morfo-syntaktycznej tekstu wyjściowego i tekstu docelowego⁹ może stanowić bazę empiryczną do kontynuowania

⁹ Szerzej o koncepcji morfo-syntaktycznej ekwiwalencji przekładu, zob. Ozga 2011; Szumska, Ozga, 2020.

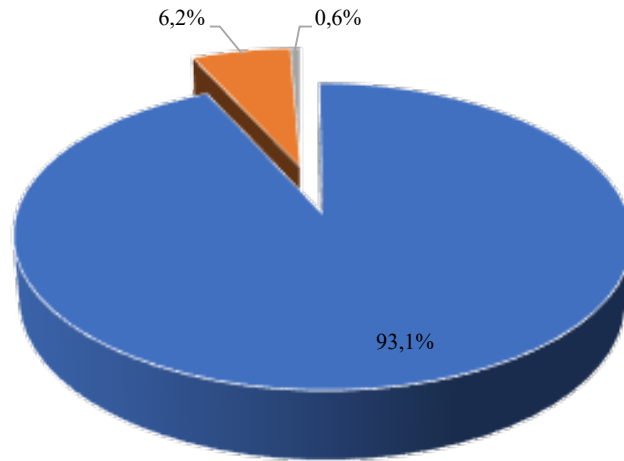
badan w paradygmacie językoznawstwa kognitywnego, a ściślej gramatyki kognitywnej, opierającej się m. in. na założeniu występowania relacji pomiędzy profilowaniem funkcji informacyjnej przekazu, a użytymi częściami mowy. Przyjęcie perspektywy kognitywnej w badaniach morfo-syntaktycznych otwiera nowe perspektywy rozwoju nie tylko dla tych badań, ale także może wnieść istotny konceptualny wkład do badań przekładoznawczych oraz znaleźć zastosowanie w glottodydaktyce, szczególnie w przypadku języków, w których podobieństwo systemów gramatycznych stwarza warunki do zachodzenia interferencji negatywnej uczących się. Warunkiem powodzenia tego przedsięwzięcia jest jednak dokonanie maksymalnie dokładnej inwentaryzacji materiału faktograficznego pod kątem dystrybucji tekstowej i ewentualnej substytucji poszczególnych części mowy w naturalnym środowisku komunikacyjnym, czyli w tekście. Autorka ma nadzieję, że zaprezentowana rozprawa spełnia warunki empirycznego przyczynku do dalszych badań w tej sferze.

7. Dane statystyczne zaprezentowane w poszczególnych części rozprawy

Część II

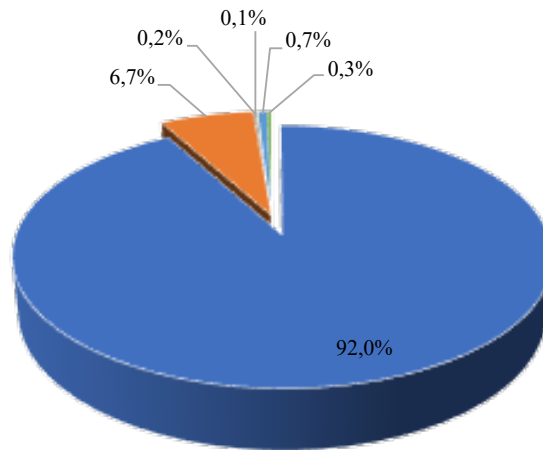

Wykres nr 2. Ekwiwalenty tłumaczeniowe ukraińskiego bezokolicznika będącego niezależnym komponentem w zdaniu oraz komponentem zdań podrzędnie złożonych

■ bezokolicznik ■ forma finitywna czasownika ■ forma bezosobowa czasownika

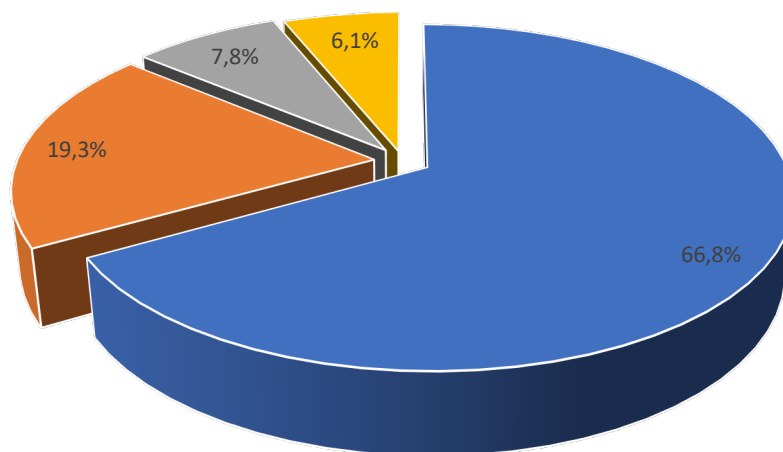
Wykres nr 3. Ekwiwalenty przekładowe ukraińskiego bezokolicznika. Tłumaczenie izomorficzne i częściowo nieizomorficzne

■ bezokolicznik ■ forma finitywna czasownika ■ forma bezosobowa czasownika
 ■ forma -no, -to czasownika ■ imiesłów przysłówkowy ■ imiesłów przymiotnikowy

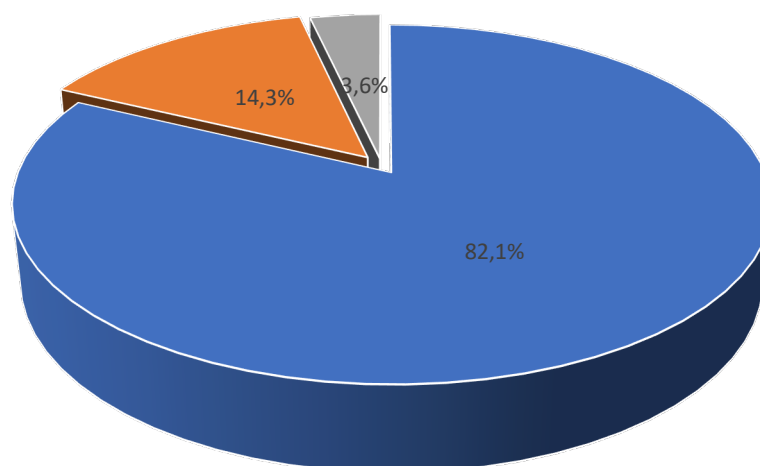
Część III

Wykres nr 4. Rzeczowniki jako ekwiwalenty tłumaczeniowe bezokolicznika konotowanego przez czasownik i rzeczownik w zdaniu ukraińskim

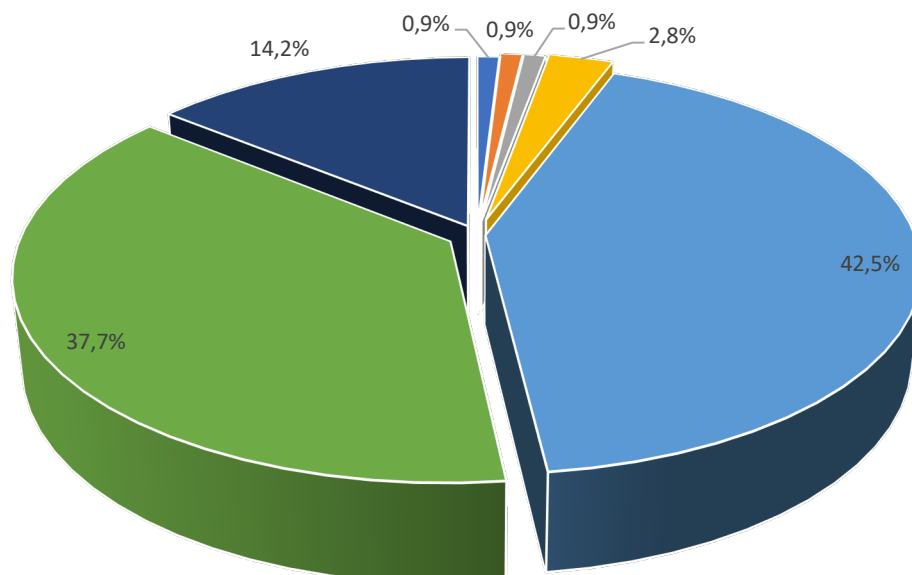
- rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia
- rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia
- rzeczownik odczasownikowy (znaczenie wtórne)
- rzeczownik powstały na bazie derywacji semantycznej

Wykres nr 5. Ekwiwalenty tłumaczeniowe ukraińskiego bezokolicznika będącego niezależnym komponentem w zdaniu oraz komponentem zdań podrzędnie złożonych

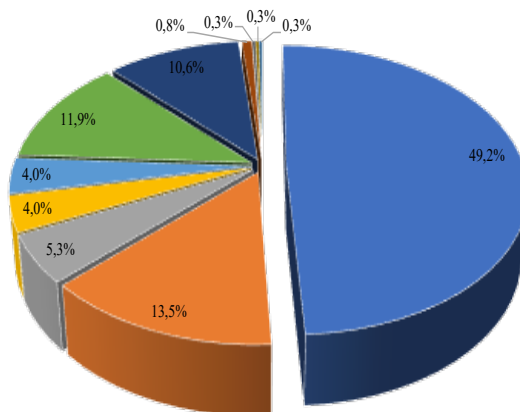
- rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia
- rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia
- rzeczownik odczasownikowy (znaczenie wtórne)

Wykres nr 6. Pozostałe sposoby nieizomorficznego przekładu ukraińskiego bezokolicznika

- przymiotnik
- przymiarek
- ekwiwalent opisowy
- kompensacja zera na poziomie treści
- zaimiek
- przysłówek
- brak ekwiwalentu

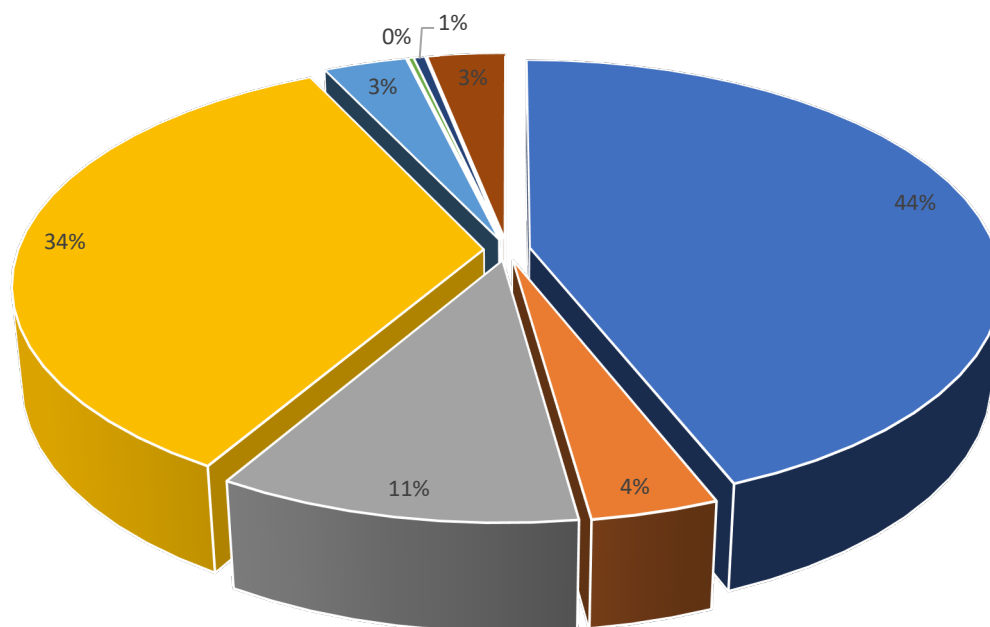
**Wykres nr 7. Ekwiwalenty przekładowe ukraińskiego bezokolicznika
Tłumaczenie całkowicie nieizomorficzne**

- ruchownik odczasownikowy Substantiva verbalia
- ruchownik odczasownikowy Substantiva deverbalia
- ruchownik odczasownikowy (znanienie wtóme)
- ruchownik powstały na bazie derywacji semantycznej
- kompensacja zera na poziomie treści
- ekwiwalent opisowy
- brak ekwiwalentu
- przysłówek
- przymiarek
- zaimiek
- przymiotnik

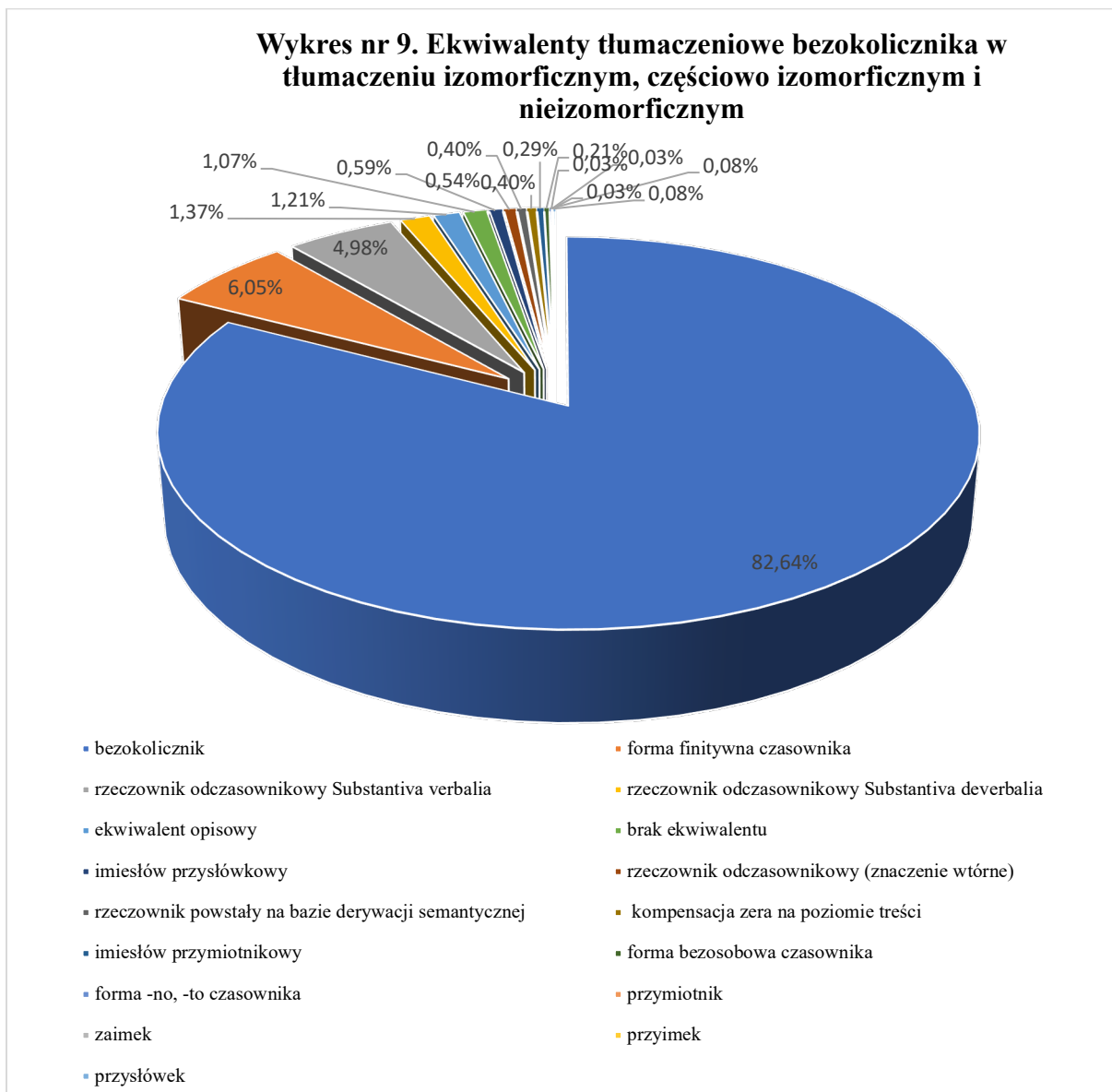
Część IV

**Wykres nr 8. Ekwiwalenty przekładowe ukraińskiego bezokolicznika.
Wyniki ankiety**

- rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia
- rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia
- rzeczownik odczasownikowy (znaczenie wtórne)
- bezokolicznik
- forma finitywna czasownika
- forma -no, -to czasownika
- rzeczownik + przymiotnik
- brak ekwiwalentu

Wnioski końcowe

8. Bibliografia

Materiały źródłowe

I. Teksty oryginalu i teksty przekładu

1. Андрухович Юрій, 2006, *Московиада. Роман жахів*, Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
2. Бойченко Олександр, 2016, *50 відсотків рації*, Чернівці: Книги – XXI.
3. Прохасько Тарас, 2002, *Непрості*, Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
4. Шевчук Валерій, 2011, *Дім на горі*, Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

5. Andruchowycz Jurij, 2000, *Moscoviada: powieść grozy*, przekł. Tomanek Przemysław; [przekł. przejrzała Hołyńska Tatiana], Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
6. Bojczenko Oleksandr, 2016, *50 procent racji*, przekł. Zadura Bohdan i Zadura Marek S., Lublin: Warsztaty Kultury.
7. Prochaśko Taras, 2005, *Niezwykli*, przekł. Rusnak Renata, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
8. Szewczuk Walerij, 1989, *Dom na wzgórzu*, przekł. Litwiniuk Jerzy, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy

II. Literatura przedmiotu w autoreferacie

1. Lyons John, 1968, *Introduction to theoretical linguistics*, London: Cambridge University Press.
2. Nosowicz Jan, 1991, Polskie substantivum verbale na –anie, –enie, –cie, a analogiczne formy w języku rosyjskim, *Przegląd rusycystyczny*, z. 1–2 (52–54), s. 43–45.
3. Ozga Krzysztof, 2011, *On Isomorphism and Non-Isomorphism in Language. An Analysis of Selected Classes of Russian, Polish and English Adverbs within the Communicative Grammar Framework*, Łódź: PRIMUM VERBUM.
4. Puzynina Jadwiga, 1969, *Nazwy czynności we współczesnym języku polskim: słowotwórstwo, semantyka, składnia*, Warszawa: PWN.
5. Szumska Dorota, Ozga Krzysztof, 2020, Eksplicytacja: zjawisko → koncept → termin w perspektywie metodologii modelu składni propozycjonalnej. Lingwistyczny głos w dyskusji o uniwersaliach translologicznych, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, Fasc. LXXVI, s. 409–423.
6. Брицын Виктор М., 1990, *Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке*, Киев: Наукова думка
7. Гандзюк Олександра М., 2005, Інфінітив як атрибутивна синтаксема, *Уч. записки Таврического нац. ун-та*, Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского, Симферополь, т. 18(57), № 2: Филология, с. 24–26.

9. Wykaz stosowanych skrótów i oznaczeń w autoreferacie

1) **material:**

MBO – materiał badawczy oryginału

MBP – materiał badawczy przekładu

2) **czasownik:**

Inf – bezokolicznik

V – czasownik

Va – czasownik analityczny (czasownik *być* + przymiotnik modalny)

Vf – forma finitywna czasownika

Vbezos. – forma bezosobowa czasownika

V-no,-to – forma -no, -to czasownika

Av-n – analityzm werbo-nominalny

Predmod – predykatyw modalny

3) **rzeczownik:**

N – rzeczownik

NsemAcc – rzeczownik w bierniku powstały na bazie derywacji semantycznej

Sv – rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia

Sdev – rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia

SvGen – rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia w dopełniaczu

SvAcc – rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia w bierniku

SvAbl – rzeczownik odczasownikowy Substantiva verbalia w narzędniku

SdevGen – rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia w dopełniaczu

SdevAcc – rzeczownik odczasownikowy Substantiva deverbalia w bierniku

SvwtAcc – rzeczownik odczasownikowy (znaczenie wtórne) w bierniku

4) **pozostałe:**

Pdo – przyimek *do*

Pod – przyimek *od*

Pna – przyimek *na*

Pz – przyimek *z*

Pw – przyimek *w*

Conby – spójnik *by*

Conże – spójnik *że*

Conczy – spójnik *czy*

ZPZ – zdanie podrzędnie złożone